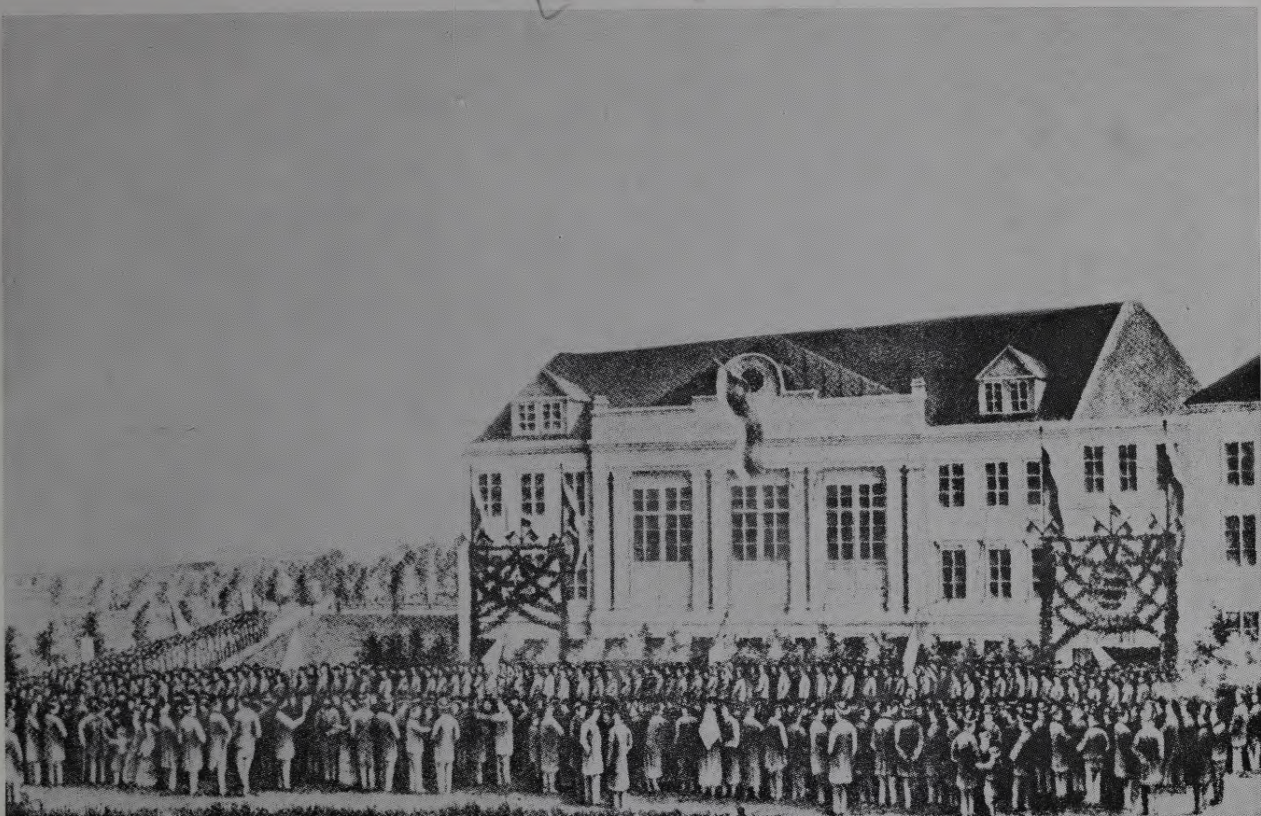
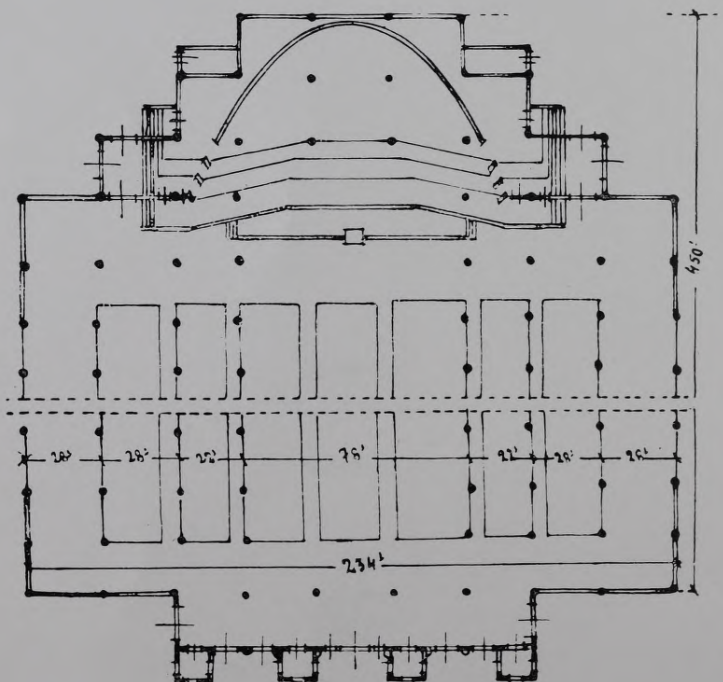
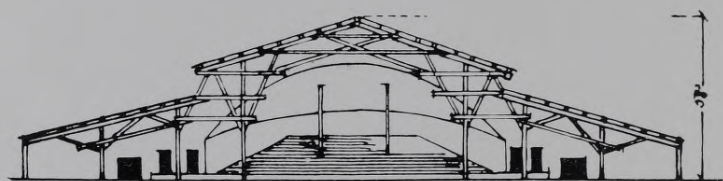
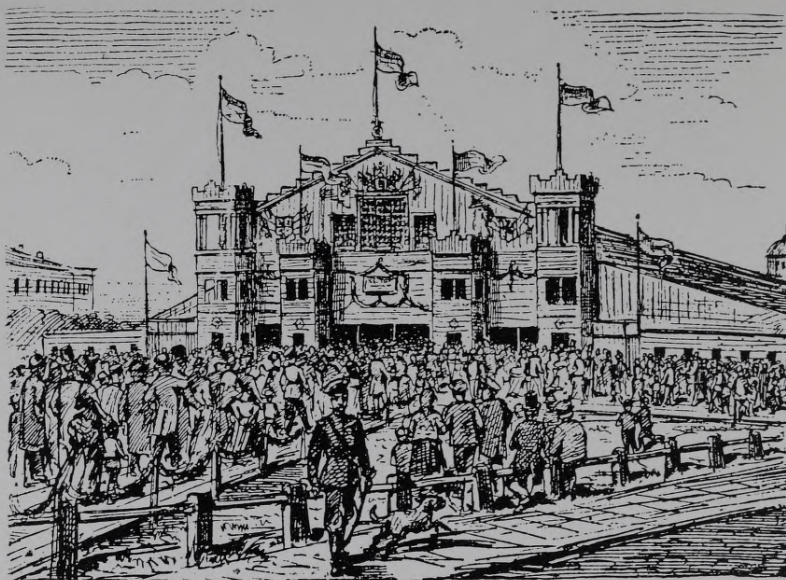

LATVIEŠU DZIESMU SVĒTKU CELTNES

Svētku gājiens no Latviešu Biedrības
gadā Rīgā uz Ķeizardārzu (K. Kro
litogrāfija)

'Trešo Dz. sv. celtnē Rīgā, Ssplanādē (arch. J. Baumanis, plāns, fasāde, šķērsgr.

LATVIEŠU DZIESMU SVĒTKU CELTNES

Ievads. LATVIJAS 50 gadus atzīmējot un pieminot, ka pagājuši 100 gadu kopš rīkojam Dziesmu svētkus. 1968. gada vasarā latvieši Eiropā, Amerikā un Austrālijā svin DZIESMU SVĒTKUS. Visur, kur Otrais pasaules karš aizvedis latviešu bēgļus, šai gadā ir liela aktivitāte.

Mūsu apstākļos Dziesmu svētku celtnes vairs necelam, bet izmantojam piemērotas arhitektūras Eiropā, Amerikā un Austrālijā. Lai rādītu, kāds grandiozs darbs savulaik ieguldīts celot Dziesmu svētku celtnes, Latvijas architektu biedrība — LAB (trīmdā) izdod Dziesmu svētkiem veltīto ARCHITEKTS - 14. Lai dotu iespēju svētku dalībniekiem iepazīties ar Dziesmu svētku celtnēm, ARCHITEKTS redakcijas sadarbībā ar 2. Eiropas Latv. Dz. sv. rīcības komiteju izdod šo speciālizdevumu.

Dziesmu svētku celtnes pirmā posmā (1.—5. dz.sv.) bij slēgtas bazilikas. Tās izmaksāja ļoti dārgi. Aprakstos minēts, ka 4. dz.sv. celtnē (1895) esot bijusi izmēros lielākā koka konstrukcijas celtnē, ne tikai Baltijas valstīs, bet visā pasaulē (?). Apbrīnojam šī laika lielo dziesmu svētku rīkotāju un architektu drosmi un darbu.

Otrā posmā, Latvijas patstāvības laikā (6.—9. dz.sv.) bij tikai dziedātāju estrādes ar pakārtotu klausītāju laukumu.

LATVIJAS valsts priekšlaiks, līdz valsts proklamēšanas aktam 18. novembrī 1918. gadā, izteicis divi daļas: idejiski-kultūrālā un politiski-militārā.

Pirmie vispārējie dziesmu svētki Rīgā (1873) parādīja pasaulei latviešu kultūras patstāvību. Politisko neatkarību izkaroja latviešu kaņavīri Nāves salā, Ložmetēju kalnā, Tīrelpurvā, pie Ventas un Daugavas. Pēc šīm cīņām 1898. g. Tautas padome pasludināja visai pasaulei Latvijas esamību.

Latvijas tapšanas vēsturē abi šie cēlieņi vienlīdz svarīgi. Uz kaņavīru kapiem ir uzcelti pieminekļi, bet itkā aizmirsts, ka pirms 100 gadiem latviešu nacionālā aktivitātē uzstāties par jaunlatvieti un rīkot dziesmu svētkus bij ne mazāk riskanti. Šo pirmo cīnītāju piemiņai šis fragmentārais cildinājums lielajam darbam, ko veikuši latviešu dziesmu svētku rīkotāji Latvijas nebrīvības laikos.

Citēsim A. Kronvaldu, no 1. dz.sv. runas: „Šis tautas gars atkal sāk valdīt latviešu tautā. Šis nemirstams un neapspiežams tautas gars arī mūs uz šiem lieliskiem svētkiem ir aicinājis. Viņš atskan iz mūsu tautas dziesmām, iz šī tautas gara mūžīgi plūzdama avota.”

R. L.

DZIESMU SVĒTKI

Šis vārds modina skaistas, gaišas atmiņas par pagājušiem laikiem, tas spārno mūs vēl tagadnē un būs sauklis, kas mūsu tautu vienos arī nākotnē.

Latviešu architektu saimei šie svētki bijuši ne tik vien liels pārdzīvojums, izjūtot latviešu dziesmas bagātību, košumu un vienotāju spēku, tie bij tai nozīmīgi arī ar savām īpatnējām prasībām arhitektūras arodam: radīt šiem izcilēm gadījumiem konstruktīvi un organizātoriski atbilstošu celtni un tai piešķirt latviskai formu izjūtai raksturīgu un cēlu veidu. Arhitektūras ziņā varēja atļauties pat zināmas pārdrošības, jo celtnes pēc svētku izbeigšanās nojauca.

Vispārējos dziesmu svētkus — latviešu skatu mākslas olimpiādes — rīkoja pēc iespējas tā, lai tie notiktu ne pārāk bieži, būtu labi sagatavoti un taptu par nacionāliem svētkiem, kur piedalītos visa latviešu tauta, pulcēdamās no visiem savas zemes novadiem.

Starplaikā gan notika arī novadu dziesmu svētki, kam bij sava vietēja nozīme, bet kas

līdz ar to veicināja gatavošanos uz lielajiem Vispārējiem dziesmu svētkiem.

Šādi ir notikuši deviņas reizes.

Pirmie 1873. g. Rīgā, Keizara dārzā, ar 1035 dzied. un 11.000 klaus., uz arch. J. Baumaņa celtās estrādes.

Otrie 1880. g. Rīgā, Jēkaba laukumā, ar 1624 dzied. un 10.000 klaus., arch. J. Baumaņa celtā slēgtā ēkā.

Trešie 1888. g. Rīgā, Esplanādē, ar 3000 dzied. un 12.000 klaus., arch. J. Baumaņa celtā slēgtā ēkā.

Ceturtie 1895. g. Jelgavā, ar 4000 dzied. un 15.000 klaus., arch. K. Pēkšena celtā slēgtā ēkā.

Piektie 1910. g. Rīgā, laukumā pie Preču stacijas, ar 2300 dzied. un 10.000 klaus., arch. E. Poles celtā slēgtā ēkā.

Sestie 1926. g. Rīgā, Esplanādē, ar 9000 dzied. un 40.000 klaus., arch. P. Kundziņa celtā atvērtā estrādē.

Septītie 1931. g. Rīgā, Esplanādē, ar 12.000 dzied. un 35.000 klaus., arch. A. Birznieka celtā atvērtā estrādē.

Astotie 1933. g. Rīgā, Esplanādē, ar 10.000 dzied. un 30.000 klaus., arch. A. Birznieka celtā atvērtā estrādē.

Devītie 1938. g. Rīgā, Uzvaras laukumā, ar 10.000 dzied. un 75.000 klaus., arch. A. Birznieka celtā atvērtā estrādē.

(Visi šie svētki notikuši jūnija mēnesī, īsi pirms Jāņiem.)

Man gadījās būt klāt piecos no tiem: 1910., 1926., 1931., 1933. un 1938. gadā. Visciešāk biju iesaistīts VI Vispārējos dziesmu svētkos 1926. g., jo tanīs man uzticēja projektēt un vadīt visu celtniecisko iekārtu līdz ar dziedātāju estrādi. Sk. 1p. 5). Tāpēc lai būtu man atļauts sniegt sīkākas ziņas par būvdarbiem, ko nācās veikt, un minēt dažas citas atmiņā palikušas epizodes.

Dziesmu svētki bij ne vien liels pārdzīvojums visiem tiem, kas bij pulcējušies to sarīkojuma vietā, svētku jūsmā, līdz ar to vienotājs un ierosmes pilnais gars, izstaroja pāri visai latvju zemei. To, mājās pārnākuši, bij atveduši līdz kā vietējo koku dalībnieki, tā arī pārējie svētku dalībnieki. Ta, piem., pēc VI Vispārējiem dziesmu svētkiem visos lauku stūros varēja dzirdēt atskanam svētku programmas jaunās dziesmas, kas bij īpaši iepatikušās, kā, piem., Melngaila „Man māmiņa piesacīja” un kāds līdz tam nedzirdēts variants Līgo dziesmās.

No citiem Vispārējiem dziesmu svētkiem, kuŗos esmu piedalījies, šeit atzīmēšu tikai dažus personīgus iespaidus, kas spilgtāk saglabājušies atmiņā..

V Vispārējos svētkos 1910. g. architekta E. Poles slēgtā svētku celtnē bija plaša, bet iekšējo plašumu mazināja stabu mežs, no kā toreiz bij grūti izvairīties, koka konstrukcijā pārsedzot tik lielu telpu, ko uzcēla tikai īsam laikam. Tā kā šie svētki notika ar 15 gadu atstarpi pēc IV svētkiem Jelgavā, un pa to laiku daudz kas bij mainījies politiskā laukā un latviešu tautas sabiedriskā struktūrā, to noskaņu traucēja daži nepatīkami gadījumi. Sociāldemokrātu partija, kas pēc 1905. g. revolūcijas bij atkal palikusi aktīva, nostājās pret šo sarīkojumu opozīcijā, apzīmējot to par pilsoņu šķiras pasākumu. Kad svētkus atklāja visi atsegtām galvām dziedāja Dievs, svēti Latviju, sociāldemokrātu avīzes pārstāvis, Hermanis Asars (Latvijas patstāvības laikā viņš bij pārorientējis un kļuvis pat par labā spārna laikraksta Latvīz redaktoru!), demonstratīvi paturēja cepuri galvā. Tad Oļģerts Grosvalds, vēlākais sūtnis Parīzē, nocēla viņa salmenīcu un iespieda to viņam rokā. Kā par brīnumu nekāds tracis neizcēlās. Bet uztraukums gan gadījās pēc tam, kad plašajā

goda mielastā visi bij sasēdušies pie galdiem, bet ēdienu nevarēja sagaidīt. Izrādījās, ka noticis kreiso elementu sarīkots viesmīļu streiks. Tad viens pēc otra tribīnē kāpa asprātīgi runātāji, mierinādami publiku un kavēdami tai laiku, kamēr izdevās ar viesmīļiem salīgt.

No VII Vispārējiem dziesmu svētkiem, kas tāpat kā sestie notika Rīgā uz Esplanādes, atmiņā palikusi arhitekta A. Birznieka atšķirīgā laukuma iekārta. Lai dziedātājus un klausītājus telpiski apvienotu, un panāktu labāku dzirdamību, viņš klausītājiem bij izbūvējis amfiteātru, kas ārmalā pacēlās ap 5 m virs laukuma. Bet arī šī iekārta brīvajā dabā panākumus nenodrošināja: it īpaši vējiem pagriežoties uz estrādes pusi, skaņas klausītājus sasniedza tikai nepilnīgi. Bez tam šāda būve 35.000 klausītājiem bij iznākusi nesamērīgi dārga. Tāpēc VIII svētkos, kas notika jau pēc 2 gadiem, Birznieks klausītājus novietoja atkal uz līdzienā Esplanādes laukuma.

Jaunos apstākļos noritēja IX Vispārējie dziesmu svētki 1938. gadā, kļūdami par beidzamajiem brīvajā Latvijā. Tie notika „Uzvaras laikos”, Pārdaugavā, jaunizbūvējamā Uzvaras laukumā. To sarīkošanā, pretēji agrākajiem, ko rīkoja sabiedrisko organizāciju ietvaros, noteicējas bij valdības iestādes, censdamās piešķirt tiem sevišķi plašu un patriotisku raksturu. Piedalījās ap 15.000 dziedātāju un ap 75.000 klausītāju. Laukuma izbūvē gan vēl neizdevās panākt tā saliedēšanu vienā lielā vienībā, kā tas būtu bijis vēlams. Bet sava veida vienotības ieskaņa radās tīri spontāni, kad pēc koncertu beigām dziedātāju un klausītāju masas, nevarēdamas iekļūt pilsētas satiksmes līdzekļos, devās kājām atpakaļ uz pilsētu pāri Daugavas tiltiem. Izveidojās nebijis dziesmots gājieni, kas visu sirmo Rīgu dimdināja ar latviešu dziesmām, gan pirmo reizi tik skanīgi, pašapziņīgi un priecīgi dziedātām.

P a u l s K u n d z i ņ š

uzņemtā cīņā ar Rīgas rāti, iziet kā uzvarētājs. Arhitektūrā un konstrukcijās top ievests svaigs gaiss un jaunas idejas, piespiežot pat grozīt Rīgas būvnoteikumus u.t.t.

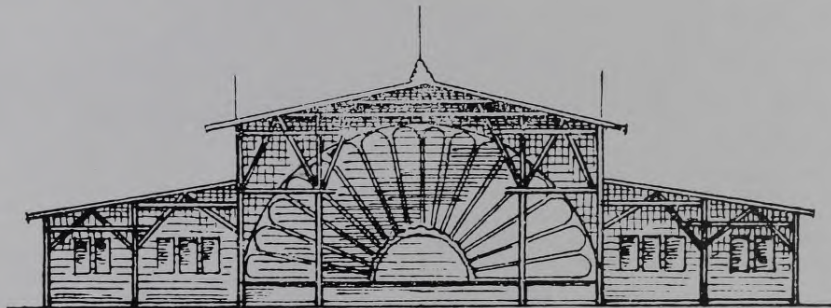
Ne mazāk aktīvs arch. J. Baumanis ir arī sabiedrisko pasākumos. Viņš ir Rīgas latviešu biedrības dibinātājs un tās priekšnieks (1872—75), dziesmu svētku komitejas loceklis un līdzdarbojas daudzos citos latviešu pasākumos.

Kad pēc arch. Jāņa Baumaņa dziesmu svētku atklāšanas runas (1873) nodziedāja pirmo reizi Dievs, svēti Latviju, ir iesākts jauns laikmets latviešu nacionālās pašapziņas stiprināšanā un arī latviešu arhitektūrā.

Šis jaunais laiks ienāk Rīgā ar pirmajiem latviešu dziesmu svētkiem. Ja satraukti no namu logiem un balkoniem ar ironiju un nicināšanu toreizējie Rīgas kungi vācieši noskatījās uz zemnieku svētku gājienu, tad garīgais koncerts Doma baznīcā un laicīgais Ķeizardārzā, piespieda galīgi šo nostāju mainīt. „Kas ievērojis beidzamās dienas ar viņu priekiem un gavilēm, tam būs jāliecina, ka dziedamie svētki savienojusi tādā mērā kā vēl nekad latviešu tautas spēkus vienā ugunskurā, no kuŗa stari droši atspīdēs arī tālumā,” (Rigasche Zeitung).

„Še nāk jaunā cilts, kas saņems Rīgas un zemes varu savās rokās. Ja kādreiz pa nomaļu ielām, sētām un iebraucāmām vietām tā pabailīgi laucinieki latvieši ieradās Rīgā, tad tagad vesela tauta, dažādu kārtu un šķiru priekšstāvji, savas tautiskās intelligences vadībā, svētku tērpos ar orķestri un Lgas karogu nacionālās krāsās — sarkanbaltās... Šis gājieni no pagātnes tumsas uz nākotnes gaismu, uz latviešu tautas kultūras parādi,” (rakstīja latviešu avīzes).

„Šaubīgie sāka ticēt latviešu tautas spēkam, viņas centieniem un ideāliem, viņas gaišākai nākotnei. Tie vairs nekaunējās atzīties par latviešiem. Pārvācošanas vispirms, un vēlāk

Pirmo Dziesmu sv. celtnē Rīgā, Ķeizardārzā (1873), arch. J. Baumanis

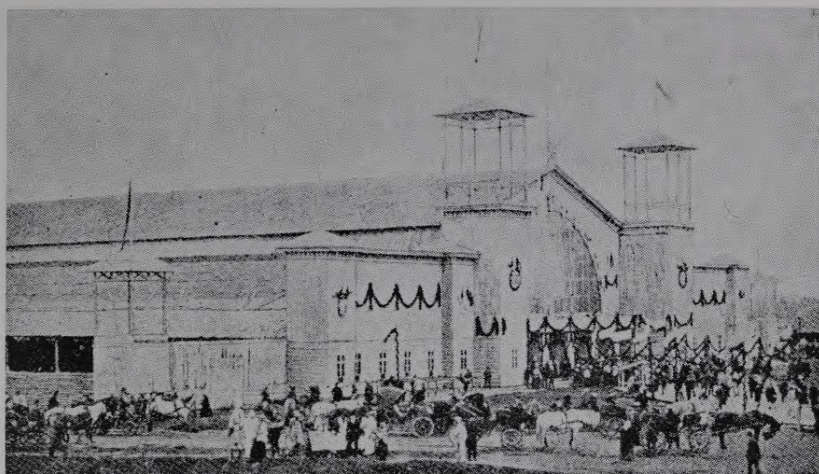
DZIESMU SVĒTKU CELTNES

Ar pirmiem vispārējiem dziesmu svētkiem (1873.) Rīgā, ienāk latviešu celtniecībā jauns elements — dziesmu svētku celtnes.

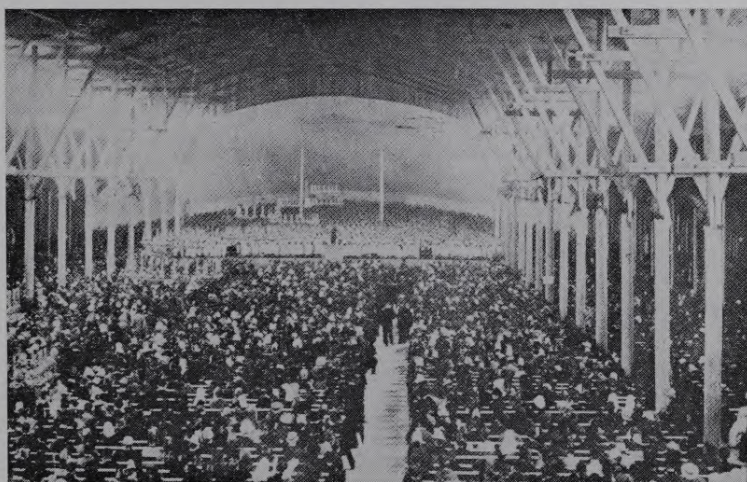
Tai laikā pirmais akadēmiski izglototais latviešu arhitekts Jānis Baumanis ir jau savas būvprakses augstumos un ielauzis redzamu vietu Rīgas celtniecībā. Viņš apzinās savu un latviešu tautas sūtību; revidēt vācu un krievu arhitektu darbu Rīgā. Līdz ar to Rīgas celtniecībā kā pilntiesīgs sava aroda loceklis, blakus vācu un krievu arhitektiem, nostājas trešais komponents — latvietis. Uzņemtā cīņā par latviešu tiesībām Rīgā nav viegla. Sacensībās iegūto projektu godalgas paveŗ ceļu. Temperaments, aroda zināšanas un latvieša izesība palīdz noturēties augstumos. Viņš sasit vācu birģelīgo pieeju celtniecībai, un,

pārkrievošanas bīstamo uzbrukumu atsita dziesmu vairogs, „tautu izglāba dziesmu gars”. Šo neaptveramo pakalpojumu latvju tautai izpildījuši viņas vispārējie dziesmu svētki. Nevistoša slava to rīkotājam Rīgas latviešu biedrībai un viņas vadoņiem: Tomsonam, Dirīkim, Baumanim, Kalniņam, Vēberam, Veinbergam, Grosvaldam. Ja arī RLB nebūtu nekā vairāk darijusi kā sarīkojusi četrus vispārējos dziesmu svētkus, viņas vārds tomēr būtu ierakstīts nedzēšamiem burtiem neatkarīgās Latvijas tapšanas priekšvēsturē.”

„... Dziesmu svētki gatavojuši zemi tautas plašākai brīvības un neatkarības, Latvijas valsts idejai” ... pusgadu simteni saukuši tautu uz kopīgiem darbiem kultūras laukā, modinājuši tautisko apziņu un pašpālību uz saviem spēkiem, uz savstarpējo cieņu, saprašanas, uz upuru nešanu augstākai, cēlākai idejai, ... latvju dēlu sirdis nebūtu tik karsti un spilgti iedegušās uz latvju tautas atbrīvošanas, uz Latvijas neatkarības cīņām ... (J. Kreicbergs).

*Ceturto Dz. sv. celīne Jelgavā (1895), arch.
K. Pēkšēns, kopskats un iekštelpas, koņu pa-
cēlums, ērģeles*

*Piekto Dz. sv. celīne Rīgā (1910), arch.
E. Pole*

Pēc pirmajiem dziesmu svētkiem raksta Auseklis: „Rīga nodimdēja, Māras baznīca notricēja un Keizara dārzs pārvērtās dziesmu jūrā. Vērgu prāts jo dienas jo vairāk izkustē, saraujas un iet mazumā”. Kādreiz hofrāts B. Dirīkis teica: „Rīgā vēl 19. g.s. vidū ar uguni dienas laikā bij velti meklēt pēc latviešiem”. Kas izlauzās uz augšu, tie pārvācojās.

1. DZIESMU SVĒTKI notika Keizardārzā, kur arch. Jānis Baumanis bij uzcelis valēju strādi, bazilikai līdzīga izskatā (sk. zīm. 2). Tajā varēja novietot ap 1000 dziedātāju. Spriežot pēc atsauksmēm, akustiskie apstākļi bijuši labi, ko veicinājuši ar idārza lielie koki. Klausītāji novietoti uz soliem laukumā.

Nacionālie spēku samēri sāka jau pārkārtoties. „...lepnās Rīgas vārti atvērās, viņas palodas pacēlās un ievātā tauta caur tiem iegāja.” (Auseklis)

Ar Rīgas latviešu biedrības nodibināšanu (1868), kuŗa ziņa parādījās pirmā Baltijas Vēstneša numurā, ko izdeva Dirīkis, tautas atmodas kustību ievirzīja jaunā fazē, paverot pavisam citas iespējas un izredzes. Par pirmo priekšnieku ievēlēja Dirīki, par viņa palīgiem Baumanis un Tomsonu. Biedrības pirmais uzdevums bij uzcelt pašai savu namu, ko atklāja 1870. g. 19. februārī un kuŗu tauta iesauca par „māmuļu” (sk. foto). Šai namā arī notika pirmo dziesmu svētku atklāšana, ko izdarīja arch. J. Baumanis. „Pēc Baumaņa kunga runas tika no Baltijas semināra mācekļiem dziedāta Latvju h(h)imna.” „Tanheizera” maršam skanot, Rīgas, Vidzemes un Kurzemes pārstāvji (kā bij dāvinātāji noteikuši) ienesa zālē Līgo karogu (sk. foto). Karogs bij darināts Leipcīgā (pēc mākslinieka Kārļa Hūna meta?). Dāvinātāju vēlēšanās bij, lai Līgo karogs plīvotu visos latviešu dziesmu svētkos „par savienošanas zīmi” visai tautai. Tas arī tā bij izpildīts visos 9 dziesmu svētkos. Tagad karogs novietots vēsturiskajā mūzejā Rīgā.

2. DZIESMU SVĒTKI. Rīcības komiteja bija nodomājusi izmantot estrādi, ko cēla Keizardārzā vācbalti saviem dziesmu svētkiem, bet latviešu iesniegto lūgumu noraidīja. No pilsētas valdes izdevās dabūt 60.000 kv. pēdas lielu laukumu Nikolaja (Valdemāra) un Jēkaba ielu stūrī. Projektu un būvdarbus bez atlīdzības uzņēmās veikt arch. J. Baumanis. Viņš uzprojektēja slēgtu telpu bazilikas veidā 2000 dziedātājiem un 15.000 klausītājiem. Celtnes arhitektonisko veidojumu un telpu plašumu jūsmīgi aprakstījis Lautenbachs-Jūsmiņš: „...katram aistētiski izglīotam cilvēkam bij jāliecina, ka šē valda smalks patikams gars... Ēkas augstais čokurs, platās gēveles, staltie torņi un slīpās pažobeles slēpās caurām cauri karogos un plīvuros, kas aiz vēsmām plivinādamies saules zelta staros vizuļot vizuļoja... Vīrs pagalma milzīgajiem „palodas vārtiem” starp abējiem izcilajiem torņiem (torni) bij mirdzošiem burtiem lasāms: Dziesmu garslai līgo, Kamēr tauta dzīvo!... Pagalmā iegājīs, dabūja ikkats visai lielisku iespaidu... milzīga, gaiša telpa, gar abām pusēm ar staltu stabu rindām un otrajā galā slīpi paaugstinātu stāvumu priekš 2000 dziedātājiem... Pār milzīgo ēku, kuŗai sāni bij vaļam, milīgām vēsmām pieejami, sedzās un sprieslojās pār spēcīgiem griestiem varenais jumts... iejūmtā atradās spodri gaiši logi. Ja Rīgas Domas baznīcu domājas, tad arī viņa šī pagalma lielumu ne uz pusi nesasniedz.” No šīs celtnes nav saglabājušies ne fotografijas, nedz zīmējumi.

Otro dziesmu svētku celtni atklāja arch. J. Baumanis, pēc koraļa Dievs Kungs ir mūsu

stipra pils nodziedāšanas nododams dalībnieku rīcībā karogiem apgreznotās telpas.

3. DZIESMU SVĒTKU vajadzībām (1888. gadā) arch. Jānis Baumanis „lai izsargātos no laika untumiem”, cēla slēgtu celtni Esplanādē, pilsētas valdes atļautā vietā. Bazilika ar 7 jomiem (sk. zīmējumus 3, 6 un 7) atgādinājusi otro dz. svētku celtni. Platība 100.000 kvadrātpēdas. Jumts balstījās uz 160 stabiem. Estrāde 3000 dziedātājiem un telpa 20.000 klausītājiem. Būvdarbus izsolē saņēma būvuzņēmējs Kārklīšs, izmaksāja 9000 rbl. Galveno fasādi rotāja 4 dzeguloti torniņi, ar tajos iebūvētām kasēm. Pusi no visiem dziesmu svētku izdevumiem maksāja svētku celtnē. Tais apstākļos patiešām grandiozo un dārgo celtni arī visi apbrīvoja. Arī to aprakstīja jūsmīgi: „...Latviešu trešie vispārējie dziesmu svētki Rīgā. Caur Rīgas latv. b. izriekoti. Aprakstīti no cand. philos. J. Lautenbacha, Tērbatas univ. lektora Dz. sv. kom. uzdevumā. Apraksts ne mazāk jūsmīgs kā iepriekšējais.

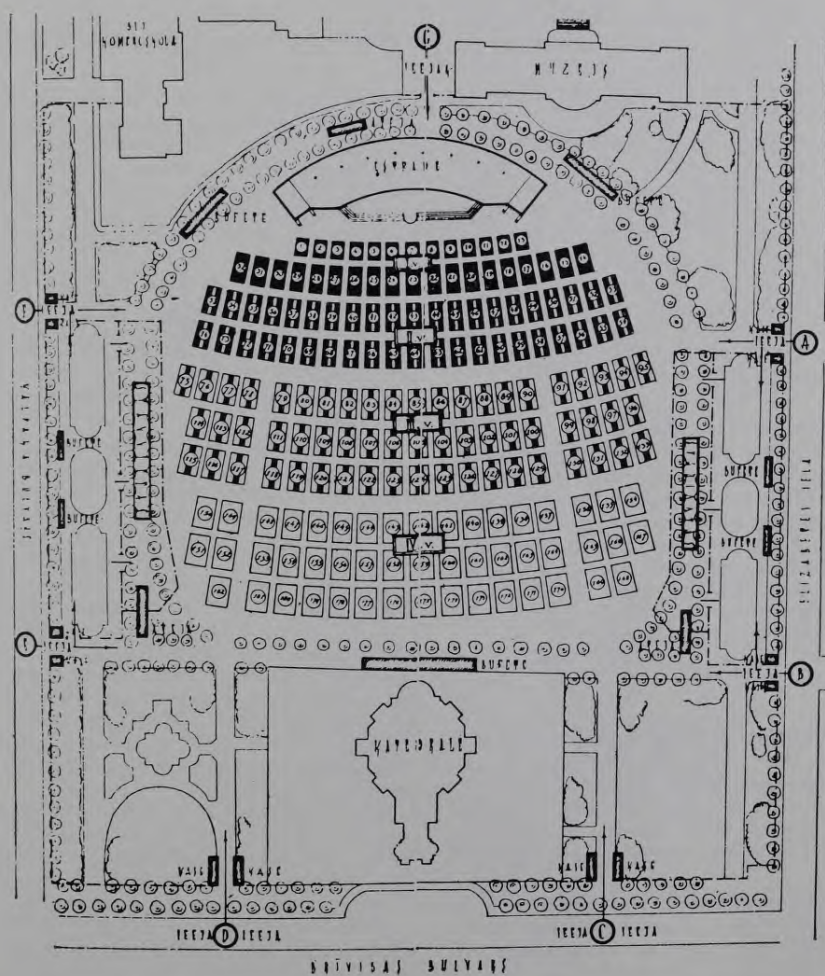
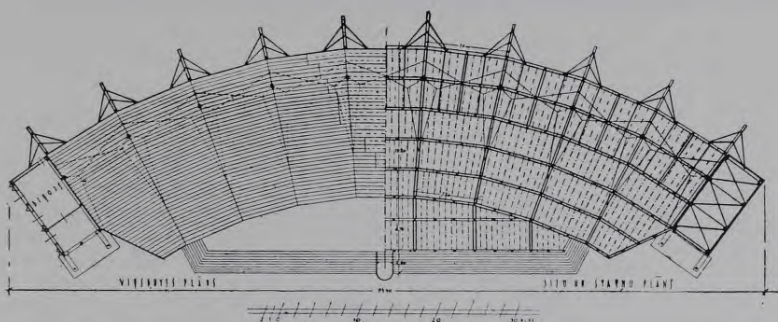
RLB pr. Fridr. Grosvalds teica atklāšanas runu. Tā ir vienīgā pagājušā gadsimta sabiedriskā darbinieka runa, kuŗa saglabājusies autentiskā veidā.

4. DZIESMU SVĒTKI (1895) Jelgavā. Rīcības kom. priekšs. adv. Jānis Čakste. Lai vieglāki izdabūtu atļauju no krievu valdības, tie tika rīkoti par godu 100 gadu atcerei Kurzemes pievienošanai pie Krievijas. Jelgavas latviešu biedrība bij dabūjusi ārpus pilsētas, pretim Katolu ielai, aiz Annas vārtiem, Šauļu šosejas malā laukumu. Svētku celtni projektēja arch. Konstantins Pēkšens. Tā bij 5000 dziedātājiem un 25.000 klausītājiem. Tā bij bazilika, līdzīga arch. J. Baumaņa celtnēm, tikai krietni lielāka (sk. foto 4 un iekštelpas foto). Celtnes izmēri: 500×240 pēdas. Kā slēgta celtnē tā esot toreiz bijusi lielākā koka konstrukcija pasaulē(?). Kopainu traucējuši 1000 koka stabu, trūcīga arī apgaismošana (sk. foto). Būves izmaksa sasniegusi tāds apmērus, kas liktenīga visam budžetam.

Estrādes dibenā bij uzstādītas speciāli būvētas ērģeles. Ēkas celšanai un citiem priekšdarbiem vajadzīgās naudas summas saziņdoja svētku rīkotāji.

5. DZIESMU SVĒTKI (1910) notika atkal Rīgā. Ja starp pirmiem dz. sv. un otriem atstarpe 7 gadi, otriem — trešiem 8 gadi, trešiem — ceturtiem 7 gadi, tad šoreiz bij starplaiks 15 gadu. Šos svētkus arī nācās sagatavot pa trim lāgiem. Iemesli dažādi pašu latviešu arvien vairāk sarežģījusies sabiedriskā dzīvē, kā arī ārejie politiskie apstākļi: japāņu karš, 1905. g. revolūcija, Orlova soda ekspedīcija 1906. g., rūpniecības uzplaukšana, latviešu diferencēšanās sociālos ietvaros u.c.

Vissmagāk latviešu sabiedrisko dzīvi skāra 1905. g. revolūcijas sekas, soda ekspedīcija, kas muižnieku atbalstīta, nežēlīgi atriebās latviešiem. Tā par 130 nodedzinātām muižām latviešu tautai nācās atmaksāt ar 300 soda ekspedīcijas nodedzinātām lauku mājām, ap 2600 cilvēku dzīvībām, kuŗus nošāva un pakāra bez tiesas izmeklēšanas. Miesas sodu saņēma ap 1000, spaidu darbos un cietumos ieslodzīja ap 600, deportēja 2652. Šie skaitļi būtu vēl lielāki, ja uz ārzemēm, sevišķi Ameriku, neizdotos aizbēgt 4000 latviešu revolucionāriem. Kaut cik miera apstākļi iestājās tikai ap 1909. gadu, kad arī tūdaļ ķērās pie dziesmu svētku rīkošanas. Soda ekspedīcijas darbība bij atstājusi gaužām smagas pēdas latviešu sabiedriskajā dzīvē. RLB bij arī smags materiāls zaudējums, jo nodega vecais biedrības nams (1908), kas galīgi paralizēja biedrības dar-

*Sesto Dz. sv. celtne Rīgā, Esplanādē (1926),
arch. P. Kundziņš, plāns, estrāde, modelis*

bību. Šai gadā arī valdība atcēla kaņastāvokli un dbiesmu svētku rosināšanai pavērs iespēja, kad 1910. gadā svinēja 200 gadu Vidzemes pievienošanu Krievijai, kas bij atvieglojums atļaujas dabūšanai.

Dziesmu svētku celtni izsludināja sacensību un pirmogodalgu ieguva arch. Ernests Pole. Rīgas pilsētas valde dziesmu svētkiem vairs Esplanādī nedeķa un piemērotu laukumu atrada iepreti Preču stacijai, Stabu un Bruninieku ielu galā. Celtnes būvdarbus par 31.344 rubliem izdeva būvuzņēmējam Eizenbergam. Celtni bij bazilika, līdzīga iepriekšējām, tikai krietni mazāka — 10.236 klausītājiem un 2300 dziedātājiem. Svētku laikā notika arī traucējumi (sk. P. Kundziņa rakstu), bet tos likvidēja un svētki noslēdzās pacilāti. Šie arī bij pēdējie dziesmu svētki krievu pārvaldītā Latvijā.

Ievērojams dziesmu svētku košums ir aizvienam bijuši krāsainie tautas tērpi. Piekto dziesmu svētkos sajukumu radīja tautas tērpu lietošana. Tautas tērpu komisijā bij aicināts darboties mākslinieks J. Madernieks, viņa padomī bij stipri kontroversāli. Tautas tērpus viņš modernizēja „jūgendstila” ietvaros. Šo „reformas” apgērbu rīcības komiteja publicēja un ieteica, kas radīja sajukumu tautas tērpa lietošanā, kā sekas vēl bij manāmas sestās dziesmu svētkos (1926). Pret šādu etnografiskā tērpa „modernizēšanu” bargi uzstājās R. Zariņš, bet arī viņa padomus daudzi neievēroja. Samulsumā dziedātāji nezināja ko darīt. Stāvokli saglāba lejaskurzemnieces, kuŗas ieradās īstos etnografiskos tērpos. Līdz ar to krīze bij pārlaista un visos nākošos dziesmu svētkos lietpratēju vadībā izstrādāja noteikumus un godalgas, un zinātniskie pētījumi deva iespēju tautas tērpus vairs nekropot, bet cienā un godā turēt etnografiskās tradīcijas.

Pirmais posms aptvēŗ laiku no pirmiem dziesmu svētkiem (1873) līdz piektajiem (1910), apmēram 40 gadus. Visas šī posma dziesmu svētku celtnes ir bazilikas un slēgtas telpas. Akustika esot bijusi sevišķi laba.

Otrais Dz. sv. posms sākās ar sestiem dz. sv. (1926) un Latvijas patstāvības laiku. Viņiem šiem dz. svētkiem ir tikai dziedātāju estrādes, bet klausītāji novietoti uz laukuma, saules un lietus iedarbei. Akustika vāja, skaņas parasti gāja pāri klausītāju galvām.

6. DZIESMU SVĒTKI notika Esplanādē (1926). Svētku estrādes un laukuma projektu izstrādāja doc. arch. P. Kundziņš par 160.000 latiem. Tā kā Dz. sv. budžets nedrīkstēja pārsniegt 170.000 latus, tad nācās projektu samazināt un vienkāršot celtni. Mazāksolīšanā būvuzņēmējs Neuburgs nosolīja par 62.633 ls. Apstādījumos atradās 15 citas sīkākas būves. Estrāde paredzēta 9000 dziedātājiem un laukums iekārtots 40.000 klausītājiem. Solu garums 15 kilometru. (Celtnes aprakstu sk. P. Kundziņš.)

7. DZIESMU SVĒTKI notika arī Esplanādē (1931). Ilgi runāja par patstāvīgu Dz. sv. celtni un vietu. Sporta stadiona izbūvi, kuŗu izmantotu arī dziesmu svētkiem, ierosināja Rīgas pilsētas valde. Dz. sv. un arhitektu biedrības vairākkārt apspriedās, bet bez rezultāta.

Celtni projektēja arch. A. Birznieks klasiska amfiteātra veidā ar klausītāju vietu pacēlumu malās līdz 5 m un ar 3,5 m paceltu dziedātāju estrādi (sk. foto). Tīri tehnisku iemeslu dēļ arī Birzniekam neizdevās savu ideju īvest konsekvēti, tomēr akustikas ziņā panākumi bija labāki. Šis projekts deva arī labu optisko iespaidu visa laukuma pārredzēšanā. Estrādei 12.000 dziedātāju un 35.000 klausītāju. Arī

šoreiz būvdarbus izveda Neuburgs par 75.000 latiem.

Šajos svētkos piedalījās arī daudzi ārzemnieki, jo bija labi reklamēts. Tautas tērpu lietā ievērojams uzlabojums. Komisija bija publicējusi 12 novadu tērpu zīmējumus, ko piesūtīja visiem koriem. Piešķīra godalgas. Dz. sv. no ārienes ietekmēja pasaules saimnieciskā krīze.

8. DZIESMU SVĒTKI arī tika rīkoti Esplanādē (1933). Tie notika politiski ļoti svārstīgā laikā. Estrādi cēla arch. A. Birznieks. Tā bij amfiteātrālas pusaploces veidā ar mugurpuses pacēlumu 7 m un aizmugures sienu 10 m augstumā. Estrādes garums 60 m., bet dziļums 30 m. Klausītāju solus šoreiz nepacēla, tie atradās laukuma līmenī. Dziedātāji uzgāja pa lūku estrādes vidū. Būvdarbus saņēma būvuzņēmējs J. Krauklis par 24.000 ls. Paredzēti 10.000 dziedātāji un 30.000 klausītāji.

9. DZIESMU SVĒTKI notika Pārdaugavā, Uzvaras laukumā (1938) ar 15.000 dziedātājiem un 75.000 klausītājiem. Estrādi projektēja arch. A. Birznieks. Šie svētki notika valdības režijā un dziesmu svētku komitejai maza teikšana. Dziesmu svētki bij pulcinājuši ap 100.000 klausītājus. Notika arī dziesmu svētku izstāde Rīgas pilsētas vēsturiskajā muzejā. Uzvaras laukuma izbūve bij tikai sākusies un celtnes bij provizoriskas. Šie bij arī pēdējie vispārējie dziesmu svētki Rīgā.

Roberts Legzdīņš

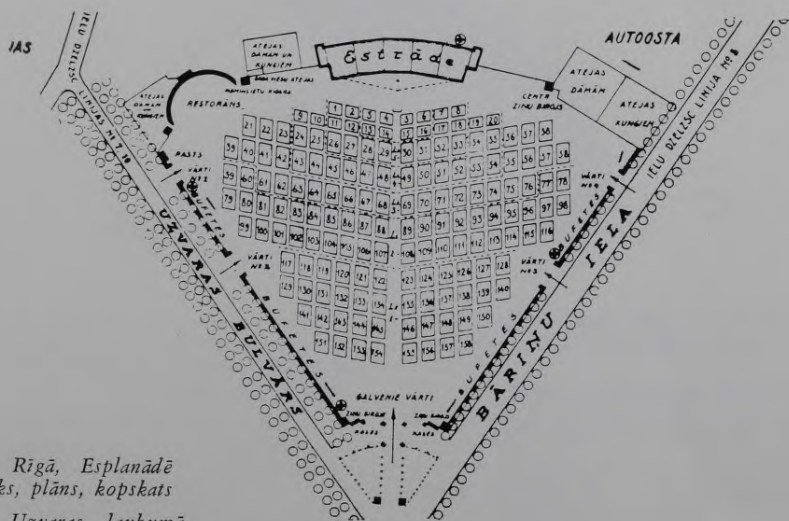
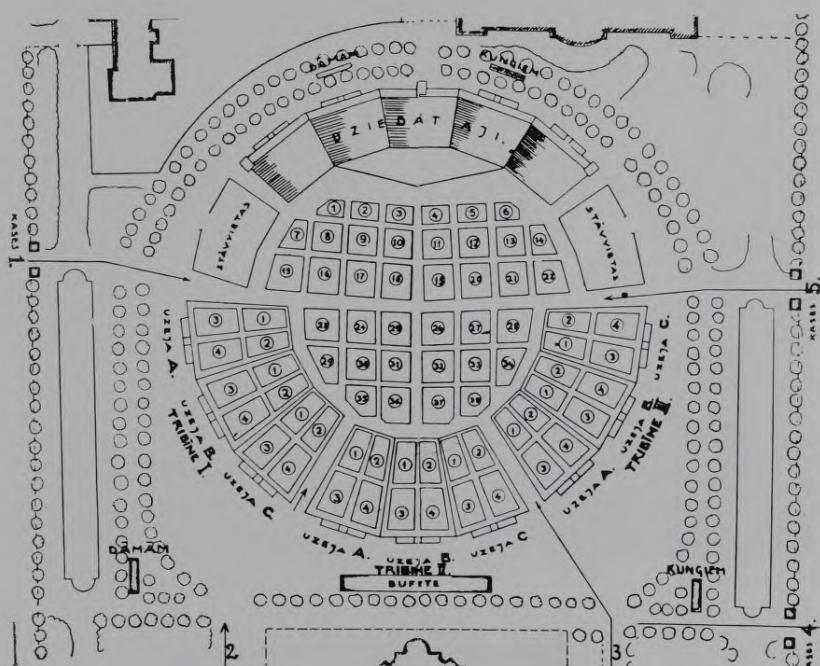
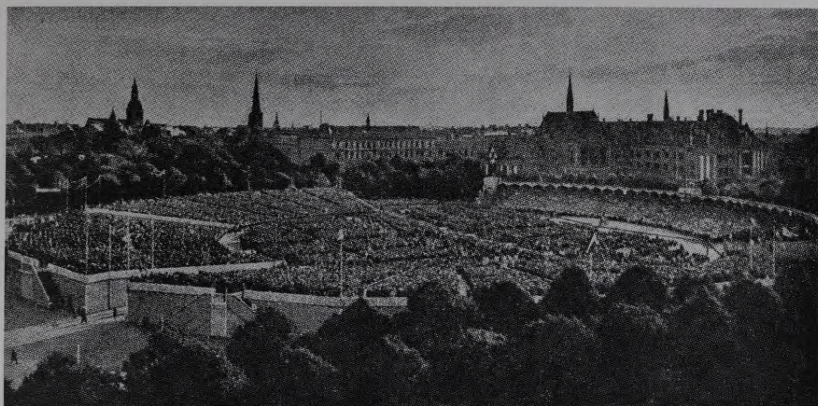
PIRMO LATVIJAS DZIESMU SVĒTKU CELTNE

Tā kā šie bij pirmie Vispārējie dziesmu svētki Latvijas brīvvalstī, un tanīs bez tam kā viesis bij gaidāms Somijas valsts prezidents, tauta tiem gatavojās ar sevišķu aizrautību. Bij nolemts svētkiem izmantot toreiz vēl tukšo Esplanādī Rīgas pilsētas centrā. Bij aplēsts, ka piedalīsies ap 9000 dziedātāju un 40.000 klausītāju.

Novietojot estrādi laukuma rietumos, Pilsētas muzeja priekšā, panāca, ka koncertos, kas notika vakarpusē, dziedātājiem nespīdēja saule acīs un viņi diriģentu varēja labi saredzēt, bet dominētāji rietumu vēji nesa skaņas uz klausītājiem. Arī publikas ievadīšana laukumā tā vislabāk atrisinājās.

Estrādi projektējot, kā galveno problēmu uzskatīju skaņu „nospiešanu” uz leju, lai tās neaizplūstu pāri klausītājiem, kas bij novietoti uz līdzena laukuma. Agrākajos arikojumos uz Esplanādes (Jaunatnes svētkos un Dziesmu dienās) bij novērots, ka „brīvklausītāji” apkārtējo māju augšējos stāvos un jumtos varēja noklausīties mūzikas skaņas gandrīz labāk un pilnīgāk, nekā svētku dalībnieki uz laukuma. Bet tādā ceļā radās spriedums, ka visa Rīga skanēja, un tā kā pēc svētku rīkotāju domām nāktu par labu arī šiem svētkiem, viņi samierinājās ar nenovēršamo parādību, ka skaņas pa daļai aizplūdis apkārtnē arī šoreiz, jo piešķirt šāda izmēra estrādei akustiski ideālu veidu nebij iespējams.

Estrādi izprojektēja ar plašu jumta pārslaidumu, veidodams to tā, lai tas skaņas pēc iespējas reflektētu pret laukumā sēdētājiem. Visa estrāde bij izveidota koka konstrukcijā kā pagaidu celtni, kas ātri uzcelama bez sarežģītiem savienojumiem, statiski atbildīgās vietās lietājot dzelzs bultas, iekavas un uzliktnus. Pārseguma nesējas bij uz priekšu izvirzītas režģu kopnes, kas balstījās uz aizmugures sienas un 8 brīvstāvošiem stabiem, kas bij izveidoti no četriem sabultētiem spēcīgiem apalkiem. Izvirzītie kopņu galī kā balsteklī (konsoles, kantiliveri) ap 20 m sniedzās sta-

Septīto Dz. sv. celtnes Rīgā, Esplanādē
(1931), arch. A. Bīrznieks, plāns, kopskaits
Devīto Dz. sv. Rīgā, Uzvaras laukumā
Pārdaugavā (1938), arch. A. Bīrznieks, plāns

biem pāri. Kopnes, atgāžņi un spāres noderēja par pamatu dēļu apšuvumam, kas ieguva plastisku zvaigžņu raksta veidu. Kollēga R. Legzdīns, students būdams, pagatavoja glītu estrādes modeli, kas noderēja visa veidojuma pārbaudei kā arī krāsu noteikšanai.

Estrādes galus noslēdza divi pilonveida masīvi ar dekoratīvu apšuvumu. Tiem bij uz priekšu izvirzīti lēzeni jumti, kam dūrās cauri pa pārim ļoti slaidu, skostām līdzīgu koka stabu. Tiem tišu prātu bij atņemta jebkāda tehniski-funkcionāla nozīme, un piešķirta tīri dekoratīvs, neparasts stiebra veida slaidums. Lai zsgātos no to varbūtējas izlodzīšanas, tie neatbalstījās uz kāda pamata, bet bij augšgalos piekārti.

Techniska problēma radās par varbūtējā vēja spiediena iedarbību uz estrādes iekšpusi kāda negaisa gadījumā, kas nāktu no austrumiem. Šādam gadījumam aizmugures sienas apšuvumu izveidoja no dēļu paneļiem, kas augšmalā bij pakārti virās, lai vēja spiedienam pieņemoties tie atvērtos. Lai gan lieli vēji nesacēlās, šie paneļi mazliet pavērās arī pie mērenākas gaisa kustības.

Estrādes grīdai bij piešķirts prāvs pacēlums pusloka pakāpienu veidā, lai katrs kopkopa dalībnieks, ērti saredzot diriģentu, varētu savu balsi brīvi raidīt klausītāju virzienā. Zem šīs grīdas atradās sapulcēšanās un atspirdzināšanās telpas korīstiem, kā arī uzeju kāpnēs, bet galu pilonos bij iekārtotas telpas administrācijai un Sarkanā krusta palīdzības punktam.

Klausītājiem laukumā bij ierīkotas sēdvietas vēdekļa veidā, sadalot tās ejām atsevišķos sektoros. Dēļu soli bij piestiprināti pie zemē iedzītiem mietiem un vietas uz tiem katrā sektorā bij tekoši numurētas, ar 1. numuru sākot, bet sektora vidū pacēlās mietis ar labi saredzamu „cepuri”, kur bij atzīmēts sektora numurs. Tādā ceļā apmeklētāji bez grūtībām varēja atrast savu vietu. Viss laukums bij ciešu dēļu žogu apjosts, pie ieejām iebūvējot tani bīļu kases, apstādījumu redzamās vietās bij uzcelti atspirdzinājumu kioski, bet nomaļākās — labierīcības.

Visas celtnes bij nokrāsotas, uzsvāru liekot uzīeejām un estrādi. Pēdējai ārpuse bij sīrmi pelēka, bet iekšpuse Pompejas sarkana, rotā-

tāji stabi un apmales balti, pilonu apakšdaļa tumši brūna ar krāsainiem akcentiem. Svētkiem piemēroto krāsainību pastiprināja sarkan-balt-sarkanie karogi un mētru vijas.

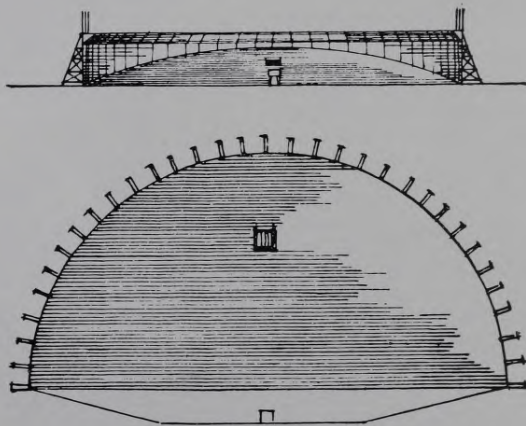
Labais laiks veicināja svētku izdošanos. Sevišķa pacīlātība svētkos valdīja koncertā, ko noklausījās arī Somijas valsts prezidents Relanders. Viņam, līdz ar mūsu prezidentu Jāni Čaksti, klausītāju novietnē bij izbūvēta īpaša neliela tribīne. Tā bij rotāta tautiskiem audumiem, ko no sava mākslas salona piegādāja gleznotāja Jāņa Rozentāla atraitne, dzimusi somiete, bet karogu rotā redzami izdalījās sarkan-balt-sarkano starpā Somijas baltie, ar zilu krustu pārdalītie.

Estrādes un pārējo ar svētkiem saistīto būvju uzcēšana un ojaukšana bij izdota būvuzņēmējam Ludvigam Neiburgam, Kā būvpārraugs uz vietas un norēķinu kārtotājs darbojās stud. arch. Ansis Kalniņš, kas savus pienākumus veica sevišķi lietpratīgi un apziņīgi.

Pēc svētkiem uzņēmējs Neiburgs no celtnes lietātiem materiāliem Meža parkā ātrā gaitā uzcēla 3 savrupmājas. Raksturga bij viņa pieeja šo māju celšanā. Kad pēc dažādu pirmmetu izstrādāšanas bij panākta vienošanās par atrisinājumiem, bij izstrādāti darba zīmējumi, ko būvsaimnieks, kas šinī gadījumā arī pats bij būvētājs, bij pieņēmis un pēc tiem mājas pusbūvē jau uzcēlis, kādā kopējā būvju pārbaudē notika sekojošais: staigādams pa vēl nesadalītām telpām, Neiburgs ar savu spieķi priekšstrādniekam („pulierim”) norādīja, kur būtu iebūvējamas šķērssienas. Uz iebildumu, ka darba zīmējumos tās parādītas citās vietās, viņš pateica „tas nekas”. Bet kad izrādījās, ka tad viena no sienām ieskries logā, arī tas viņam likās sīkums esam: loga ailu aiztaisīot ciet un blakus ierīkošot jaunu. Vai ārskatā tā tur iederēs, par to viņam lielas bēdas nebij.

Šis gadījums, kā man šķiet, ir nozīmīgs divējādā ziņā. Tas norāda, ka praktiskā darbā izskolotam būvuzņēmējam dažkārt tomēr trūkst spēju pēc projekta zīmējumiem gūt pareizu priekšstatu par īstajiem telpu izmēriem. No otras puses var arī gadīties, ka arhitekts, padodamies praktiskām tradicionālām normām, neiedziļinās būvsaimnieka īpašās telpiskās iecerēs.

Pauls Kundziņš

Atoto Dz., sv. celtnes Rīgā, Esplanādē (1933), arch. A. Birznieks, plāns, estrāde

LATVIEŠU BIEDRĪBAS NAMS

celts 1870. g. Rīgā pēc arch. J. Baumaņa projekta. Pārbūvēts (sk. foto). Nams nodega

ARCHITEKTS — 14 atsevišķs izdevums

Redaktors R. Legzdīns

STOKHOLMĀ 1968. GADĀ

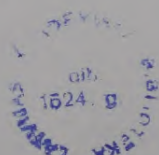
1908. g. Uzcēla jaunu pēc arch. E. Poles projekta ar mākslinieka J. Rozentāla freskām. Latvijas laikā pēc prof. E. Laubes projekta uzcēla piebūvi (sk. foto).

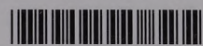
Pirmais Latviešu Biedrības nams Rīgā

Pārbūvētais Latviešu Biedrības nams

Jaunais Latv. B-bas nams, ar J. Rozentāla fresku, — arch. E. Pole

R.L.B. nama piebūve (1937) — arch. E. Laube — uz vāka

Dziesmu svētku karogs — Līgo — 1873. g.
(krāsās), gatavots Leipcigā (mākslin. K. Hūna
mets)

